

REZOLVAREA PROBLEMELOR DE COMPETENȚĂ INTERNĂ A INSTANȚELOR FRANCEZE „PRIN SIMPLA MENȚIUNE ÎN DOSAR”

Dr. Radu STANCU*

Abstract: *The Decree of 11 December 2019 on the reform of French civil procedure introduced a new mechanism allowing judges to arbitrate in a simplified manner on questions of jurisdiction within the same court. However, recourse to this mechanism may have various side effects, most notably giving the parties the opportunity to use it as a tool to achieve a dilatory effect of the proceedings without incurring any consequences.*

Key words: *Comparative Law; Civil Procedure; Reform; French Law; Romanian Law; Plea of Lack of Jurisdiction; Dilatory Effect.*

Arhitectura sistemul judiciar francez a fost fundamental refăcută prin Legea n°209-222 din 23 martie 2019 privind programarea 2018–2022 și reforma în domeniul justiției¹, denumită și „*Legea de programare în domeniul justiției*”.

Obiectivele legii sunt simplificarea și clarificarea procedurilor, reorientarea judecătorilor către funcția lor principală, îmbunătățirea condițiilor de lucru pentru funcționarii instanțelor, îmbunătățirea proximității față de justițiabil și a calității justiției, o mai bună protecție a victimelor, combaterea infraționalității cotidiene și prevenirea recidivei².

Procedura civilă a fost armonizată pe nouă structură creată de legea mai sus amintită prin Decretul n°2019–1333 din 11 decembrie 2019 publicat în Jurnalul oficial francez pe 12 decembrie 2019 și cu aplicare de la 1 ianuarie 2020³.

În concret, înainte de 2020 instanțele civile franceze erau ierarhizate începând cu tribunalele de instanță („*tribunal d’instance*”, echivalentul judecătorilor române), tribunalele de mare instanță („*tribunal de grande instance*” sau tribunalele din România), curțile de apel („*Cour d’appel*”) și Curtea de casație („*Cour de cassation*”).

* Cercetător științific gr. III, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române; radu.stancu@email.com

¹ <https://www.legifrance.gouv.fr/dossierlegislatif/JORFDOLE000036830320/>

² *Loi de programmation 2018–2022 et de réforme pour la justice : Rapport d’exécution établi au titre de l’année 2020*, https://www.vie-publique.fr/rapport/277678-loi-programmation-2018-2022-et-de-reforme-pour-la-justice-rapp_ort-2020.

³ Décret n° 2019–1333 du 11 décembre 2019 réformant la procédure civile, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000039482391/2020-01-01/>.

Or, prin reforma realizată, tribunalele de instanță și tribunalele de mare instanță au fuzionat devenind tribunale judiciare („*tribunal judiciaire*”, numite mai departe „*TJ*”).

Dorind să fluidizeze și să accelereze eventualele conflicte de competență din cadrul aceluiași tribunal cauzate tocmai prin această unificare de jurisdicții, legiuitorul francez a introdus în Codul de procedură civilă articolul 82-1.

Fiind relativ nouă această dispoziție, jurisprudența franceză nu este bogată în exemple, însă propunem să luăm ca studiu de caz în dezvoltarea analizei noastre o speță *pendente* a subsemnatului din calitatea de avocat în fața Tribunalului judiciar din Strasbourg (Franța).

Introducând o acțiune în nulitate a unui contract de vânzare-cumpărare al unui imobil pentru viciu de consimțământ în fața celei de-a 3-a camera civilă a TJ din Strasbourg specializată în litigiile imobiliare, Președintele camerei, din oficiu, trimite dosarul către a 2-a cameră civilă, cameră ce judecă litigiile legate de dreptul familiei.

Grefa camerei imobiliare informează avocații părților prin mesagerie electronică de pe platforma special dedicată comunicării între avocați și instanțe⁴ că dosarul a fost trimis camerei familiei în baza articolului 82-1 din Codul de procedura civilă.

Printr-un al mesaj electronic pe aceeași platforma, grefa noii camere a adus la cunoștință data la care va fi audiat dosarul.

De reținut că această decizie nu a fost consemnată în vreo minută sau hotărâre a primei camere sesizate. Astfel, motivul care a determinat judecătorul să transmită dosarul nu se cunoaște oficial. Presupunem că este din cauza faptului că actul de vânzare a fost încheiat imediat după divorțul și respectiv partajul bunurilor dintre părți.

Plecând de la acesta stare concretă de fapt, vom prezenta în cele ce urmează procedura prevăzută de noul articol de Code de procedura civilă (*I*), dar și observațiile aduse acesteia de către doctrină (*II*).

I. Procedura simplificată a excepțiilor de incompetență

Legiuitorul francez clasifică articolul 82-1 ca o particularitate, o excepție de la regulile dreptului comun, menționând încă de la începutul primului alineat al articolului că această regula este „*o derogare de la dispozițiile*” generale privind competența instanțelor.

Regulile de dreptul comun⁵. Potrivit dispozițiilor generale ale articolele 74 și 75 din Codul de procedura civila franceza, una dintre părți, de regulă pârâtul, poate ridica *in limine litis*, adică înainte de dezbaterea fondului, excepția de incompetență a instanței, împreună cu alte eventuale excepții de procedură.

⁴ Réseau privé virtuel des avocats („RPVA”) = Rețeaua privată virtuală a avocaților.

⁵ C. Bléry, *Réforme de la procédure civile : simplification des exceptions d'incompétence*, Dalloz actualité, Pris (Franța), 20.12.2019.

Dispozițiile procedurale franceze sunt asemănătoare cu cele din Codul de procedură civil română prevăzute la articolul 130⁶. Dreptul național, obligând ca pârâțul ori judecătorul să ridice această excepție cel mai târziu la primul termen de judecată în fața primei instanțe.

Prin înscrisul său, pârâțul trebuie să arate motivele de fapt și de drept care, după părerea sa, ar justifica necompetența instanței, precum și indicare instanție pe care o consideră competentă să judece cauza. Aceste două condiții trebuie să fie îndeplinite „în primă instanță sau în apel” (Decretul nr. 2017-891), chiar dacă pârâțul este rareori *in limine litis* în apel.

Totodată, judecătorul are facultatea din oficiu să constate necompetența sa. Totuși, judecătorul francez se poate declara incompetent să judece cauza dacă regula încălcată este de ordine publică sau dacă pârâțul nu se înfățișează personal ori prin reprezentant în fața instanței (art. 76, alin. C.pr.civ.fr.).

În cazul în care excepția de necompetență formulată de pârât este declarată admisibilă, instanța trebuie să examineze fondul acesteia și să se declare în mod evident competentă sau incompetentă să soluționeze litigiul.

În cazul în care se consideră incompetentă, grefa instanței sesizate trimite dosarul cauzei grefei instanței competente împreună „cu o copie a deciziei de trimitere, în lipsa unui recurs în termen” (art. 82, alin. 1 C. pr. Civ.fr.). Apoi, părțile sunt invitate „prin orice mijloace de către grefă” (inclusiv prin e-mail sau SMS, dacă părțile și-au dat acordul în prealabil) să continue procedura și, dacă este necesar să își constituie un avocat în termen de o luna atunci când prezența avocatului este obligatorie (art. 82, alin. 2 și 3 C. pr. Civ.fr.).

Atunci când judecătorul se consideră competent să judece cauza, acesta poate fie să suspende procedura pe fond până la momentul în care decizia de confirmare a competenței sale devine definitivă prin trecerea termenului de apel (art. 80 C. pr. Civ.fr.), fie să se pronunțe asupra competenței și fondului prin aceeași hotărâre.

Totuși, pentru ca instanța să se pronunțe după dezbateră fondului prin aceeași decizie și asupra excepției presupune că părțile să fi fost mai întâi notificate să pună concluzii pe fondul cauzei iar, mai apoi, cele două capete de cerere (competență și fond) să fie soluționate prin două dispoziții separate ale hotărârii (art. 78 C.pr.civ.fr.).

Calea de recurs împotriva deciziei este apelul (art. 83 C.pr.civ.fr.) care trebuie formulat într-un termen de cincisprezece zile de la data notificării hotărârii (art. 83 C.pr.civ.fr.).

Desigur, Codul de procedură civilă română este în același sens cu cel francez, prevăzând că la primul termen de judecată în fața primei instanțe părțile pot pune

⁶ Art. 130 Cod de procedura civila româna: „(1) Necompetența generală a instanțelor judecătorești poate fi invocată de părți ori de către judecător în orice stare a pricinii; (2) Necompetența materială și teritorială de ordine publică trebuie invocată de părți ori de către judecător la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în față primei instanțe și pot pune concluzii; (3) Necompetența de ordine privată poate fi invocată doar de către pârât prin întâmpinare sau, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, cel mai târziu la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în față primei instanțe și pot pune concluzii; (4) Dacă necompetența nu este de ordine publică, partea care a făcut cererea la o instanță incompetentă nu va putea cere declararea necompetenței.”

concluzii iar „judecătorul este obligat, din oficiu, să verifice și să stabilească dacă instanța sesizată este competentă general, material și teritorial să judece pricina, consemnând în cuprinsul încheierii de ședință temeiurile de drept pentru care constată competența instanței sesizate”⁷.

Atunci când instanța se declară competentă, legiuitorul român dă dreptul acesteia să judece fondul dosarului, iar încheierea privind competența se poate ataca odată cu hotărârea pe fond (art. 132, alin. 2 C.pr.civ.ro.).

Când consideră că nu este competentă să arbitreze asupra cauzei, dosarul este trimis „de îndată instanței judecătorești competente sau, după caz, altui organ cu activitate jurisdicțională competent”, decizia nefiind supusă vreunei căi de atac (art. 132, alin. 3 C.pr.civ.ro.).

Prin urmare, de la aceste dispoziții derogă articol 82-1 din Codul de procedură civilă francez, care prevede o soluționare simplificată a problemelor de competență în cadrul aceluiași tribunalului judiciar.

Regulile speciale prevăzute de articolul 82-1 din Codul de procedură civilă francez. Articolul 82-1 din Codul de procedură civilă francez este foarte clar, și enunță următoarea procedură :

„Prin derogare de la dispozițiile prezentei subsecțiuni⁸ (descrisă mai sus), chestiunile de competență în cadrul unei instanțe judecătorești pot fi soluționate înainte de prima audiere prin mențiune la dosar, la cererea unei părți sau din oficiu de către judecător.

Părțile sau avocații acestora sunt notificați fără întârziere prin orice mijloc conferind o dată certă.

Dosarul cauzei este transmis imediat de către greșa instanței judecătorului desemnat.

Competența judecătorului căruia i-a fost trimisă cauza poate fi contestată de către acesta sau de către o parte în termen de trei luni.

În acest caz, judecătorul, din oficiu sau la cererea unei părți, trimite prin simpla mențiune la dosar cauza președintelui tribunalului judiciar. Președintele trimite cauza, în același mod, judecătorului pe care îl desemnează. Decizia sa nu este supusă niciunei căi de atac.

Competența judecătorului poate fi contestată în fața acestuia de către părți. Decizia privind competența poate face obiectul unei căi de atac în condițiile prevăzute la subsecțiunea 2 din prezenta secțiune”⁹.

⁷ Art. 131, al. 1 din Codul de procedura civil română: „La primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe și pot pune concluzii, judecătorul este obligat, din oficiu, să verifice și să stabilească dacă instanța sesizată este competentă general, material și teritorial să judece pricina, consemnând în cuprinsul încheierii de ședință temeiurile de drept pentru care constată competența instanței sesizate. Încheierea are caracter interlocutoriu.”

⁸ Subsecțiunea I: Hotărârea privind competența (articolele 75-82-1).

⁹ Art. 82-1 din Codul de procedura civil francez: « Par dérogation aux dispositions de la présente sous-section (Sous-section I : Le jugement statuant sur la compétence (Articles 75 à 82-1)), les questions de compétence au sein d'un tribunal judiciaire peuvent être réglées avant la première audience par mention au dossier, à la demande d'une partie ou d'office par le juge. Les parties ou leurs

Dacă revenim la exemplul citat în introducere, putem deduce că judecătorul din oficiu sau pârâtul poate ridica excepția de necompetență cu particularitatea că aceasta este internă tribunalului. Prin urmare, excepția de necompetență nu este un incident de competență ordinar, ci unul administrativ.

Totodată, potrivit dispozițiilor legale, părțile sunt avertizate imediat prin orice mijloc de hotărâre și dosarul trimis grefei judecătorului desemnat.

Competența judecătorului căruia i-a fost trimisă cauza poate fi contestată de către acesta din urmă sau de către o parte în termen de trei luni. În acest caz, judecătorul, din oficiu sau la cererea unei părți, trimite cauza președintelui tribunalului judiciar printr-o simplă înscriere la dosar.

Fără a aduce precizări, articolul de cod dispune că președintele de jurisdicție trimite cauza, în același mod, judecătorului pe care îl desemnează.

Însă, alegerea președintelui poate fi contestată în baza dreptului comun. Deci, competența judecătorului la care a ajuns *in fine* dosarul poate fi reevaluată la cererea părților iar excepția autorității de lucru judecat nu se poate ridica deoarece există un alt temei de drept, respectiv calea ordinară de a invoca excepția de necompetență¹⁰.

O parte a doctrinei franceze și-a pus întrebarea dacă legiuitorul, dorind să simplifice procedura, nu a creat în realitate „*un cal troian în serviciul tacticilor dilatorii*”¹¹.

II. Scurte observații privind articolul 82-1 din Codul de procedură civilă francez

Articolul 82-1 ridică o serie de întrebări, în special în ceea ce privește calificarea unei necompetențe în sensul acestui text, aplicarea acestui articol în materie de competență teritorială, repartizarea acestui litigiu între diferiții judecători sau conținutul citației susceptibile să desemneze instanța competentă.

Mai concret, autorii francezi au identifica două serii de neajunsuri, respectiv *teoretice și practice*¹².

Prima categorie de dificultăți sunt de *natură teoretică*, în special crearea unui caracter polisemantic noțiunii juridice de „*necompetență*”. Astfel, a specifica pur și

avocats en sont avisés sans délai par tout moyen conférant date certaine. Le dossier de l'affaire est aussitôt transmis par le greffe au juge désigné. La compétence du juge à qui l'affaire a été ainsi renvoyée peut-être remise en cause par ce juge ou une partie dans un délai de trois mois. Dans ce cas, le juge, d'office ou à la demande d'une partie, renvoie l'affaire par simple mention au dossier au président du tribunal judiciaire. Le président renvoie l'affaire, selon les mêmes modalités, au juge qu'il désigne. Sa décision n'est pas susceptible de recours. La compétence du juge peut être contestée devant lui par les parties. La décision se prononçant sur la compétence peut faire l'objet d'un appel dans les conditions prévues à la sous-section 2 de la présente section».

¹⁰ C. Bléry, *Tribunal judiciaire : compétences et règlement des incidents de compétence internes*, Dalloz avocat, Paris, 2020, p.17.

¹¹ K. Bennadji, *L'article 82-1 du code de procédure civile : cheval de Troie au service des manœuvres dilatoires?*, Dalloz actualité, Paris, 22 juillet 2020 ; S. Amrani-Mekki, *Nouvelles réformes de procédure civile : Vous avez dit simplification ?*, JCP, Paris, 2020.117.

¹² J. Jourdan-Marques, *La simplification des exceptions d'incompétence : une bombe à retardement ?*, Recueil Dalloz, Paris, 2020, p. 495.

simplicu în corpul unui text de lege că există posibilitatea de a ridica o excepție de necompetență în sânul aceluiași tribunal nu este de o limpezime cristal.

În realitate, prin reforma realizată, dificultățile apare tocmai din multiplicarea secțiilor în cadrul instanței, cum ar fi diferite camere, multipli poli, judecatori cărora legea le conferă competențe jurisdicționale specifice cum ar fi președintele de tribunalului, judecător pentru afaceri familiale, judecător de executare.

Creându-se această pânză de păianjen procedurală, se subliniază necesitatea distingerei între tribunal jurisdicție organică și tribunal jurisdicție funcțională¹³, ca mai apoi să se individualizeze judecătorii investiți cu o putere jurisdicțională proprie, aparte de tribunalul judiciar în sânul căruia statuează. Printre acești magistrați de scaun se pot enumera judecătorul pentru litigii de protecție, judecător pentru afaceri familiale, judecător de executare, președintele de tribunalului, judecătorul de cameră preliminară.

Pentru a rezuma, întrebările pe care și le pune doctrina nu se limitează doar la aspectul pur teoretic. Interogațiile au drept consecință supunerea părților la sistemul excepțiilor de necompetență în caz de eroare de orientare și obligația ca actul de sesizare a instanței să fie adresat nu instanței înseși, ci judecătorului în mod individual.

Din perspectivă *practică*, prima dificultate reliefată de doctrină este modul și forma prin care judecătorul este sesizat. Potrivit textului de lege, acesta poate fi sesizat înainte de prima ședință de judecată. Totuși, legiuitorul nu precizează dacă procedura este orală ori se impun exigențele articolului 75 din Codul de procedura civil francez, în special motivarea cereri și indicarea jurisdicției către care se dorește trimiterea dosarului. Desigur, se impune a se ști dacă părțile vor fi ascultate prin pleoari de către instanță sau se va limita la o procedură scrisă.

Apoi, o altă întrebare ce se ridică este dacă trimiterea cauzei către un alt judecător impune și schimbarea de îndată a naturii procedurii.

O altă lacună privește obligația părții de a constitui sau nu avocat. De exemplu, în cazul în care dosarul este transferat de la un judecător de litigii de protecție¹⁴, oare reclamantul trebuie să își constituie un avocat și să prezinte în scris „*contestația*” sa prin intermediul rețelei private virtuale a avocaților (RPVA)? și dacă da, sub ce formă?

De asemenea, este greu de înțeles termenul de trei luni acordat pentru a invoca această excepție și cum se raportează aceasta la obligația de a o ridica *in limine litis*.

Mai mult, nu este posibil ca dezbateră contradictorie să aibă loc înainte de sesizarea celui de-al patrulea judecător¹⁵ de către președintele instanței. Decizia, de natură judiciară, va putea fi atacată cu recurs de drept comun. Este greu de văzut cum

¹³ J. Héron, T. Le Bars et K. Salhi, *Droit judiciaire privé*, LGDJ, coll. Précis Domat, 7e éd., 2019, n° 954.

¹⁴ *Juge des contentieux de la protection* : Legea 2019-222 din 23 martie 2019 a creat funcția de „judecător de litigii de protecție”. Este unul dintre magistrații *TJ-lui* cărui i s-au atribuit competențele materiale ale fostului tribunal de instanță. Există cel puțin un judecător de litigii de protecție în fiecare tribunal judiciar (Art. L. 213-4-1 și urm. din Codul de organizare judiciară).

¹⁵ Primul judecător este cel în fața căruia a fost introdusă acțiunea, al doilea judecător este cel la care a fost trimis dosarul de primul judecător, al treilea avocat este președintele instanței la care a ajuns dosarul când cel de-al doilea magistrat se consideră necompetent ori competența este contestată de una dintre părți, iar *in fine*, cel de-al patrulea judecător este acela desemnat de președinte pentru a judeca cauza.

ar putea fi simplificată printr-o procedură în care o cauză este trimisă la patru judecători succesivi, cu o procedură scrisă sau orală alternativă, cu sau fără reprezentare obligatorie și cu sau fără RPVA.

În centrul acestor întrebări de natură teoretică sau practică, se găsește existența unui risc concret de crearea unui terne fertil manevrelor dilatorii și un labirint procedural pentru justițiabil.

Chiar dacă are caracter de noutate în procedura civilă, articolul 82-1 își are obârșia în dreptul administrativ francez¹⁶.

Se reproșează totuși că adaptarea dispozițiilor administrative la procedura civilă a fost făcută de o manieră imperfectă pentru următoarele motive¹⁷.

Înainte de toate, este lipsa de diligențe a legiuitorului francez care nu a prevăzut nicio măsură de siguranță a sistemului, lăsând la bunul plac al părților recurgerea la mecanismul prevăzut de articolul 82-1 din Codul de procedură civilă.

În contenciosul administrativ, spre deosebire de cel civil, părțile nu pot iniția procedura de necompetență. Or, această opțiune este discutabilă, mai ales că aplicarea articolului 82-1 nu este supusă niciunui control prealabil.

Atunci când sesizarea este făcută de către instanță, utilizarea articolului 82-1 este legitimă, deoarece este normal ca instanța să transfere cauza dacă consideră că a fost sesizată în mod greșit. Pe de altă parte, atunci când necompetența este invocată de o parte, „*dosarul este imediat transferat de către grefă judecătorului desemnat*”, transferul este, prin urmare, automat, ceea ce riscă să încurajeze reaua credință și intenția dilatorie, cel puțin atunci când pârâtul este cel care ia inițiativa de a impune transferul. Așadar, invocată de către reclamant, textul poate fi folosit pentru a rectifica o eroare de orientare, dar atunci când este invocată de către pârât, textul de lege încurajează șicanele judiciare.

În al doilea rând, legiuitorul francez nu a prevăzut nicio sancțiune în cazul în care textul este utilizat în mod abuziv de pârât. Este greu așadar de înțeles de ce nu s-a prevăzut penalizarea părții care a invocat textul cu intenție dilatorie, așa cum a făcut în cazul excepțiilor de nulitate pentru viciu de fond sau de inadmisibilitate.

Cu tușe și mai groase este criticată în cele din urmă posibilitatea părților de a exercita o a treia contestație pe calea dreptului comun după cele două sesizări prevăzută la articolul 82-1, în timp ce, în procedura administrativă, legiuitorul a dorit să limiteze ridicarea contestațiilor referitoare la competență într-un termenul de trei luni și să prevină orice contestație ulterioară a părților.

Astfel, potrivit procedurii administrative, după trecerea termenului de trei luni, competența nu mai poate fi pusă în discuție nici de către instanță, nici de către părți, or articolul 82-1 nu conține nicio excludere de acest tip. În absența unei dispoziții exprese în text, este imposibil deci să se priveze partea de posibilitatea ridicării ulterior a unei excepție procedurală pe baza dreptului comun.

¹⁶ Art. R. 351-1 și urm. din Codul de justiție administrativă francez.

¹⁷ K. Bennadji, *op.cit.*

Numai autoritatea de lucru judecat ar putea justifica inadmisibilitatea unei excepții de necompetență invocată după o cerere de trimitere întemeiată pe articolul 82-1. Totuși, pentru aceasta, ar fi trebuit ca problema competenței să fi fost soluționată pe fond printr-o hotărâre, ceea ce nu este cazul.

De fapt, articolul 82-1 prevede că „*prin derogare de la dispozițiile prezentei subsecțiuni*”¹⁸ rezultă că această dispoziție introduce un mecanism de soluționare a problemelor de competență fără ca instanța să fie nevoită să se pronunțe. Acest lucru se deduce, de fapt, din expresia folosită în text potrivit căreia competenței este soluționată „*prin simpla mențiune în dosar*”.

În concluzie, putem spune că legiuitorul francez a creat un nou tip de măsură de administrare judiciară care poate fi folosită atât de judecător, cât și de părți. Elaborarea unei astfel de măsuri este imprudentă deoarece, în afară de riscul ca această dispoziție să fie folosită în scopuri dilatorii, este dubitativ să se considere că părțile ce au un interes propriu, deci relativ, sunt cele mai în măsură să asigure o bună administrare a justiției¹⁹.

¹⁸ Subsecțiunea în cauză fiind intitulată „*Hotărârea privind competența*”.

¹⁹ Noțiune de origine administrativă, *bună administrare a justiției* este recunoscută în Franța ca fiind un obiectiv ce are valoare constituțională prin decizia Consiliului constituțional francez din 3 decembrie 2009; H. Apchain, *Retour sur la notion de bonne administration de la justice*, AJDA, 2012.587.